

## نشست معرفی و نقد کتاب «تحلیل حقوق اساسی»

پیرو سلسله جلسات معرفی و نقد کتاب، نهمین نشست به همت معاونت پژوهشی و فناوری دانشگاه علوم قضائی و خدمات اداری به کتاب «**تحلیل اقتصادی حقوق اساسی**» تألیف دکتر مسلم آقائی طوق اختصاص یافت. این کتاب در سال 1392 به کوشش عضو هیات علمی دانشگاه علوم قضائی و استادیار حقوق عمومی چاپ و منتشر گردیده است. نشست یادشده، روز شنبه 14 اسفند 1395 ساعت 13:30 در سالن دانشکده ثبت و مدیریت قضائی دانشگاه و با حضور دکتر فلاحزاده، معاون پژوهشی و فناوری دانشگاه، استادان و منتقدان حوزه حقوق عمومی و عده‌ای از دانشجویان دوره دکتری و کارشناسی ارشد حقوق برگزار شد.

در ابتدای نشست، آقای دکتر مجتبی همتی، دبیر نشست ضمن تشکر از مؤلف کتاب که پذیرفتند کتابشان در معرض نقد و بررسی قرار گیرد، از جناب دکتر آقائی طوق خواستند تا با بیان پیام کتاب، به معرفی آن بپردازند.

آقای دکتر آقائی طوق، سخن خود را با طرح این سوال آغاز کردند که دلیل وجود نظام‌های مختلف یا مدل‌های متفاوت در سطح پارلمان و دولت (مانند امریکا و انگلستان در خانواده کامن‌لا) با وجود سیستم‌های مشابه با مشترکات و فرهنگ غالباً یکسان، چه می‌تواند باشد و این تفاوت‌ها چه آثاری می‌تواند در بر داشته باشد؟

ایشان با بیان این‌که پاسخ این سوال از جمله دغدغه‌های حقوقدانان و به ویژه اساتید حوزه حقوق اساسی و اداری می‌باشد، مسئله اصلی کتاب خود را «مهندسی قانون اساسی» به معنای عام کلمه، یعنی پیاده‌سازی مجموعه اسنادی که در ساختار کلی کشور نقش دارند، دانستند و اظهار داشتند که حال باید دانست از بین انواع و اقسام نظام‌ها، چطور یک کشور مدلی را برای خود بر می‌گزیند و در عوض چرا نوع دیگر را انتخاب نمی‌کند و در این صورت مزایا و معایب و هزینه‌های این انتخاب در حقوق اساسی کشور چه خواهد بود؟

ایشان ادامه دادند که اهمیت انتخاب مدل در این است که آیا ما می‌توانیم مجلس پارلمانی را بدون داشتن نظام ریاستی و یا دولت بسیط را بدون مدل فدرالیسم و یا نظام انتخاباتی اکثریتی را به دور از نظام انتخاباتی لیستی داشته باشیم و آیا امضاء رئیس‌جمهور برای ابلاغ قوانین در کشورها، ضروری هست یا خیر و آیا این امضاء تشریفاتی و صوری تقلی می‌گردد، یا این که این امضاء مبتنی بر وتو مصوبات

می‌تواند باشد؟ یا استیضاح چه آثار و تبعات اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی در پی خواهد داشت. در عین حالی که مدل‌ها در کدام کشورها (با اقلیم‌های متفاوت) به اصطلاح کارائی خواهند داشت.

در باب اهمیت دیگر این تألیف، ایشان افزودند: ما حقوق‌دانان یک سری قواعدی را می‌شناسیم و اعمال می‌کنیم و لذا نهادهای اساسی را دنبال نمی‌کنیم و مهم‌تر از آن ابزاری هم برای شناخت این نهادها و گزاره‌های حقوق نداریم. به بیان دیگر در زمینه طراحی قانون اساسی فقط مواد خام را می‌شناسیم، یعنی مذهبی، اخلاقی و حقوق بشری داریم و احکام آن را می‌دانیم یا به لحاظ اقتصادی سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی می‌شناسیم و یا گزاره‌های مختلفی داریم که این‌ها را به روش جدلی یا اقناعی جمع کرده و پیوند می‌زنیم و نهایت این گزاره‌ها را انتخاب و اعمال می‌کنیم.

مؤلف کتاب در بخش اصلی سخنان خود گفتند: ما در این کتاب در پی اثبات این بودیم که مؤلفه‌های علم اقتصاد را می‌توانیم در علم حقوق و البته در حقوق اساسی اعمال کرد. به این معنی که مفاهیم حقوق اساسی را با شاخص‌های علم اقتصاد معادل‌گیری کرده و در صورت انطباق معنائی، از نتیجه مفاهیم علم اقتصادی برای تحلیل مفاهیم حقوق اساسی استفاده کنیم. به طور مثال واژه قدرت را به کلمه پول در علم اقتصاد تبدیل و ترجمه کردیم و با این معادل‌سازی خواستیم پاسخ دهیم آثاری که «قدرت» در عرصه سیاست بدنبال خواهد داشت، چه تبعاتی در علم حقوق اعم از محاسن و معایب را بدنبال خواهند آورد.

ایشان اشاره داشتند که به دنبال انتخاب موضوع تحلیل خود به سراغ اولین پایه حقوق اساسی، یعنی تفکیک قوا رفتیم چراکه اساس حقوق اساسی را ساختار نهادها شکل می‌دهد، لذا هسته اولیه و مفهوم بنیادین تفکیک قوا مدّ نظر قرار گرفت و در پایان ایشان گفتند در این کتاب به دنبال کشف آثار اقتصادی تک تک نهادها نیستیم، بلکه از علم اقتصاد استفاده خواهیم کرد تا مفاهیم حقوق اساسی را تبیین کرده و نتیجه حقوقی خود را اخذ و آثار آن را بر حقوق استیصال نماییم.

در ادامه، دکتر مجتبی قاسمی عضو هیأت علمی دانشگاه شهید بهشتی (ره) منتقد نخست جلسه ضمن تشکر از معاونت پژوهشی دانشگاه علوم قضایی که سلسله نشست‌های معرفی و نقد کتاب را در این دانشگاه برگزار نموده‌اند، مراتب تشکر خود از مؤلف کتاب و ابراز خرسندی از قبول نقد آن را اعلام نمودند. ایشان کتاب «تحلیل اقتصادی حقوق اساسی» را خطشکن و مصداق جهاد علمی قلمداد نمودند و این آغاز را مبارک دانستند. ایشان در تبیین کتاب و اعلام دیدگاه خود گفتند: ما می‌توانیم با تحلیل اقتصادی اثرسنجی کرده و با اثبات یا رد کارآمدی مجازات در بحث اعدام برای مرتکبان جرائم مواد مخدر، این که آیا اعدام داشته باشیم یا خیر؟ در تصمیم‌گیری توسط قانونگذار مشارکت نماییم.

این استاد حقوق، در زمینه معرفی و نقد کتاب اشاره داشتند که کتاب در بخش اول به درستی به ابزارهای اقتصادی پرداخته و جعبه ابزارهای لازم را در علم حقوق برای تحلیل مفاهیم حقوقی بدست مخاطبان داده است. در پایان، دکتر قاسمی بیان نمودند: در عین حال که فقر ادبیات شدیدی در مطالعات بین رشته‌ای داشتیم این کار گفتمانی جدیدی ایجاد کرده است. کتاب روان و ساده نوشته شده و بر راحتی می‌تواند مورد مطالعه و بهره‌برداری قرار گیرد. البته بهتر است بخش اول کتاب را با تبیین شاخص «پازنر» کامل شده و ترجمه صحیح عبارت «تفکیک قوا» بجای «مشارکت قوا» استفاده گردد که به تفهیم موضوع تحلیل حقوق اساسی لطمه نزند.

در ادامه این نشست، آقای دکتر علی سرزعیم دکترای اقتصاد از دانشگاه میلان ایتالیا و عضو هیأت علمی گروه اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی، به عنوان دومین ناقد کتاب، با تقدیر از معاونت پژوهشی دانشگاه علوم قضائی به خاطر برگزاری این جلسه و تمجید از آقای دکتر آقایی طوق مؤلف کتاب به خاطر شجاعت‌ورزی و ورود ایشان به عرصه‌ای نو، کار وی را سخت و مهم دانستند. ایشان با بیان مثالی مبنی بر این که در اقتصاد می‌گوئیم آیا هزینه بکنیم و اگر هزینه می‌کنیم چقدر باید پردازیم؟ سوال دوم را به مراتب در علم اقتصاد پر اهمیت‌تر دانستند، چراکه در جامعه همین چقدرها هستند که کارائی دارند تا روشن شود که چقدر هدیه بدهیم، چقدر کمک کنیم و...؟ از سوی دیگر حقوق نیز همواره قضاوت می‌کند که چقدرها را کجا بکار ببریم، چقدر و به چه میزان حکم به جبران خسارت کنیم. پس به صورت طبیعی، علم حقوق و اقتصاد به هم پیوند زده می‌شوند.

ایشان اظهار داشتند که مؤلف کتاب تحلیل اقتصادی حقوق با درک صحیح از مفاهیم علم اقتصاد بخصوص عبارت «بده و بستان» می‌خواهد بگوید که در انتخاب بین نظام‌های مختلف فایده و هزینه کردن‌ها، این را می‌رساند که ما نظام و مدلی را شناسائی و اعمال کنیم که اولاً مزایای انواع نظام‌ها را داشته و ثانیاً معایب کمتری را در پی داشته باشد، یا اساساً عیبی نداشته باشد. لذا در طراحی نظام حقوق اساسی مهم است که ابتدا با شناخت ابزارها، اولویت‌ها را مشخص کرده و از بین این اولویت‌ها و ارزش‌ها، دست به انتخاب بزنیم.

ایشان کتاب را یک مدخل خوب و ریل‌گذاری صحیح خواندند و آن را گام نخست در این عرصه بین‌رشته‌ای تلقی نمودند و بسیاری از مباحث کتاب را نیازمند تکامل مفاهیم توسط گروهی از محققان اعم از حقوقدانان و اقتصاددانان دانستند. ایشان تنوع استدلال‌ها و رویکردها، شناخت و معرفی تئوری‌های اقتصادی از قبیل: نظریه نمایندگی، منافع مشترک، هزینه معامله و... که از علم اقتصاد استخراج شده، فهم و درک درست الگوها و در نهایت نگاه حقوقی در پیاده‌سازی نظریه‌ها را از دیگر مزیت‌های کتاب

توصیف نمودند و اشاره که در بعضی موارد لازم است اصلاحاتی در راستای نگاه تخصصی به علم اقتصاد به عمل آید از جمله ترجمه عبارت «کارفرما» به واژه «اصیل» در اقتصاد مرسوم نبوده و پیشنهاد کردند از همان اصطلاح کارفرما استفاده شود.

در پایان جلسه دکتر همتی، دبیر نشست با بیان این که دغدغه و البته پیشنهاد ما این است که این آغاز کار به همراه گروهی بزرگتر و با توان علمی اقتصادی به سرانجام مطلوب برسد، از حضور اساتید تشکر نمودند. ضمناً دکتر آقایی طوق مولف کتاب، با تشکر مجدد از حضار و ناقدان کتاب، از افزودن مفاهیم و نظریه‌های دیگر اقتصادی و پرداختن به حقوق بشر و یا حقوق اساسی مردم در چاپ‌های بعدی خبر دادند.